

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на тема: „ВЪЗПИТАВАНЕ НА СОЦИАЛНО - ОРИЕНТИРАНО ПОВЕДЕНИЕ В МУЛТИКУЛТУРНА СРЕДА”

- за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
- на **Вероника Христова Козарева** – редовен докторант по професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Предучилищна педагогика/ към СУ „Св. Климент Охридски“ - ФНПП
- Научен ръководител : **проф. д-р Димитър Гюров**

Изготвил рецензията : Ирина Колева Колева, проф. д-р - СУ „Св. Климент Охридски” Исторически факултет., катедра „Етнология“ ., e-mail: : kolevairina@abv.bg

❖ *Общо представяне на процедурата и дисертанта*

Дисертантът е представил необходимите документи, свързани с процедурата за защита на дисертационния си труд. Тя е приложила: дисертационен труд, разгърнат в обем от 311 компютърно обработени стандартни за академичен формат страници, от които 229 страници с текст – изложение и 82 страници с приложения и автореферат.

Дисертационният пакет отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагане на ЗРАС, както и правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности на СУ „Св. Климент Охридски“.

Във формален план дисертационният труд съдържа: увод, три глави, изводи и заключение, литература и девет приложения. Основният текст е илюстриран с таблици, хистограми и полигони на разпределението - 24 таблици, 51 диаграми и 12 фигури. Литературата е представена в обем от 201 източника (от които 109 на кирилица и 92 на латиница).

Вероника Христова Козарева е редовен докторант към катедра « Предучилищна педагогика» - ФНПП. Работила е като ръководител на учебно –методически център/ Прознание АД от 2013 – и до сега/, мениджър проекти към фондация „Партньори – България/2009 -2010 : 2012 -2013 /, **хоноруван асистент към ФНПП** /2012 -2013/, офис –мениджър и личен асистент на управителя към ПР Агенция ИТЕРА -431/ 2008 - 2009/, администратор в хотел /2007 -2008/, учител по английски език и главен методик към образователен център „Магистра“ / 2004 -2007/ . / Видно от справката на нейното CV/

В. Козарева притежава по профила на дисертационният труд следните специализации:

- Институт по образование – Лондонски университет – три месеца /2013/
- Специализация : „Програма за виртуални учители“, University of California, Irvine (07/2014-01/2015)
- Позитивни подходи за работа с деца в риск - фондация „ Партньори-България“ (09/2010)
- Методология за идентифициране на деца, потенциални жертви на трафик - фондация „ Партньори-България“ (07/2010)
- Академично писане за докторанти (стандарти, организация, жанрова, редакции), обучение, организирано от Докторантското училище по социални и хуманитарни науки към СУ “Св. Климент Охридски“, ФФ (06/2010)
- Права на детето, трафик и безопасна миграция - фондация „Партньори-България“ (11/2009)
- Изготвяне и управление на проекти, Национален фонд “Култура”, Швейцарска културна програма в България, Гьоте-Институт София, фондация КУЛТ.БГ (06/2006)

❖ *Актуалност на тематиката*

В съдържателен план представеният за защита дисертационен труд е в областта на социалната рефлексивна предучилищна педагогика и педагогическата антропология. Това, от своя страна е научно предизвикателство за иновативният подход на В. Козарева и нейната професионална и личностна компетентност.

Докторантът е приемник на научната и емпирична школа на проф. д-р Димитър Гюров в областта на предучилищната педагогика и образователното направление : «Социален свят», както и на създадената от него единна социално –педагогическа система :»Предучилищно образование – Начален етап на основната образователна степен».

Избраната тема от дисертанта и научният и ръководител е актуална и значима, предвид националната стратегия за учене през целия живот на МОН /2014 -2020/, националната стратегия за отпадащите и преждевременно напуснали образователната система ученици на МОН /2014 -2020/, както и на националната стратегия, в качеството си на директивен документ, на НССЕИВ за уязвимите етнически общности и групи / 2012 – 2020/, и актуализираната национална стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства на МОН / 2015/.

В посочените стратегии, като основна парадигма е поставена задачата за разработване и прилагане на ценностно- ориентирани технологии за технологично включване на уязвими етнически общности и групи още на етапа на предучилищното образование.

Вероника Козарева запълва едно неизследвано /или регионално изследвано/ научно поле в рамките на предучилищната педагогика, личностната психология и социалната рефлексивна антропология.

❖ *Познаване на проблема*

Докторант Козарева притежава необходимият опит от проектна дейност в сферата на неправителственият сектор./ фондация „Партньори – България“/.

Предвид на нейната квалификация в докторанското училище на СУ „Св. Климент Охридски“, както и базисните и образования на ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“ тя рефлексивно представата ми за един задълбочен изследовател .

Впечатляващо в експерименталната програма е извършването на класически педагогически експеримент с неговите три етапа: констатиращ, формиращ и контролен в системата на предучилищното образование и типове детски градини./ ОДЗ, ЦДГ, подготвителна група в условията на ОУ/. Това доказва нейната интерперсонална компетентност и интелигентност в план – методика и методология на научното изследване .

В първа глава на дисертационният труд са разгледани направления, школи и учени в областта на предучилищната педагогика, етнопсихологопедагогиката и частнопедагогическото знание в образователно направление – „Социален свят“. Теоретичният анализ е извършен от докторанта задълбочено, без преход към дискусия. Обосновава се значимостта на социално –ориентираният модел за поведение на детето, спрямо европейските парадигми за ранно детско развитие и неговата проекция в по-късните етапи за образование на личността. Особено внимание е отделено на бихевиористичният подход в контекста на личностно- ориентираното поведение на субекта. В тази връзка е и въпросът ми към докторанта : „ Кой е целеполагащият психологически подход определящ социално –ориентираният модел на поведение на детето в условията на организираното предучилищно образование с мултиетнически маркер?“

Позволявам си да препоръчам на В. Козарева, когато цитира източници под черта да извежда и метатекст, което би допринесло за научна яснота по отношение на представителните изследвания по темата на дисертацията. Съществува разнопосочие в отделните подточки на първа глава на автори от различни научни области и цитиране на директивни и пожелателни европейски и национални образователни документи : психолингвистика, личностна психология, предучилищна педагогика, психологическа антропология, методика /педагогика на обучението по български език/, индивидуална психология и други.

Това не омаловажава стойността на дисертационният труд, а го прави дискуссионен.

❖ *Методология на изследването*

Методологията, представена в дисертационния труд, е изградена върху педагогически подходи в областта на предучилищната педагогика. Отсъстват подходи в областта на етнопсихологопедагогиката, рефлексивната социална антропология и психологическата антропология, което е избор на докторанта. Не е отчетена спецификата на участващите в педагогическото изследване деца, принадлежащи към определени етнически общности и групи. Акцентът в дисертационния труд е върху спецификата на социокултурния, възрастово – психологическият и психолингвистичните маркери на социалната среда. / В този контекст използваната методология е единствено и в полза на предучилищната педагогика.

Дисертационният труд е изграден върху субект- субектния подход на личностно-ориентирано взаимодействие в организационен план и системният подход за единната социално-педагогическа система „детска градина-начално училище“ на проф. Д. Гюров, спрямо вътрешната педагогическа среда.

❖ *Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите*

Дисертационния труд, включва:

- Експериментален модел на педагогическо взаимодействие за изграждане на модел за социално-ориентирано поведение на 5-7 годишното дете, в условията на подготвителна група за училище в рамките на задължителното предучилищно образование.
  - Стратегии за педагогическо взаимодействие на 5-7 годишното дете с околните субекти в „процеса на приобщаване към общочовешките ценности при отчитане в единство на отношенията между социалните очаквания и личната идентичност“, без отчитане на неговите ценностни ориентации, спрямо етническа му принадлежност.
  - Психолого-педагогически експеримент разгърнат в неговата класическа форма на три етапа – констатиращ, формиращ и контролен.
  - Разработена и апробирана диагностична процедура и матрица за установяване на входно ниво на социално-ориентираното поведение на 5-7 годишното дете в условията на подготвителна група/клас.
  - Емпирико – теоретичен модел за възпитаване на социално-ориентирано поведение на 5-7 годишното дете, спрямо познавателното съдържание в следните образователни ядра: „личностна автономия, спазване на социално-утвърдени норми на живот, прояви на сътрудничество, отношения на доверие в себе си и света, толерантност и уважение към български културни и национални ценности, в контекста на културно – историческото ни наследство.
- В. Козарева притежава научно- изследователска компетентност, което е достатъчно основание за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Дисертационният труд в парадигматично и семантично отношение отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Той е с характеристики на **научно – приложно изследване**.

 Основните приноси са в :

➤ **Теоретичен план :**

- Извършен е психолого-педагогически анализ на прояви за социално-ориентирано поведение на 5-7 годишното дете.
- Дефиниран е конструктът „социално-ориентирано поведение“, чрез систематизирани критерии и показатели за проучване и установяване на спецификата и динамиката му в подготвителна група/клас.

➤ **Изследователски / емпиричен/ план:**

- Разработен и апробиран е диагностичен инструментариум за наблюдение и оценка на прояви за социално-ориентирано поведение на 5-7 годишното дете/средство : матрици за количествени и качествени степени на установяване/.
- Структуриран и апробиран е експериментален модел за възпитаване на социално-ориентирано поведение на 5-7 годишното дете по образователно направление „Социален свят“ в условията на подготвителна група/клас.
- Проучени са мнението и актуалните установки на студенти-бъдещи учители в системата на предучилищното образование, спрямо тяхната социокултурна компетентност, като елемент на професионалната компетентност за работа в интеркултурна образователна среда.
- Експерименталният модел е десиминиран в педагогическата практика като надграждаща част от изследователското задание по образователно направление : „Социален свят“. / извън рамките на посочената извадка в дисертационното изследване/

❖ **Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта**

Вероника Козарева е автор на 14 публикации по темата на дисертацията.

Личният принос на автора е безспорен. Тя е един от малцината изследователи в полето на изследователският и НПО сектор , който е развил своите прагматично-ориентирани дейности в научно – изследователски.

Дисертационният труд е собствено и авторово проучване, което представя Вероника Христова Козарева, като изследовател с твърдествено на извършеното изследване социално - ориентирано поведение – доказателство за нейната личностна компетентност в средата на образователната общност.

❖ *Автореферат*

Авторефератът представя основните научни парадигми, тези и концептуални изводи на извършеното педагогическо дисертационно изследване. Той отразява от формално и съдържателно гледище пълния текст на докторската дисертация.

❖ *Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати*

Позволявам си да препоръчам на г-жа В. Козарева разработване на етнопедагогическа технология за прилагане на изследваните маркери, спрямо образователното пространство в условията на сегрегирано и несегрегирано общество., извеждане на ценностните ориентации на етническите подгрупови деления и мета групи в системата на организираното предучилищно образование. Значно е, че някои подгрупови етнически деления у нас са съхранили българските обичаи и обреди, които вече са изчезнали сред част от българската етническа общност. / конструктор – „Приобщаване към общочовешките ценности/, както и притежават етнопсихологическа специфика / конструктор - „Самосъзнание и самоутвърждаване“ и „Взаимодействие с околните“/

Препоръчвам издаването на труда и неговото популяризиране в национален контекст.

❖ *ЗАКЛЮЧЕНИЕ*

Дисертационният труд на **Вероника Христова Козарева**, нейните научни приноси, представени чрез публикациите по докторската дисертация, отговарят на областта и професионалното направление за присъждане на образователната и научна степен: „Доктор“.

*Научната и преподавателска дейност на кандидата, като редовен докторант, както и постигнатите от нея изследователски резултати ми дават основание **убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да гласува на Вероника Христова Козарева присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление - 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Предучилищна педагогика/***

23. 03. 2015 г.

Гр. София

Изготвил рецензията:

(Ирина Колева Колева, проф. д-р)